

POSTĘPOWANIA CYFROWE W UREGULOWANIACH UE DOTYCZĄCYCH PRAWA SPÓŁEK I ICH WPŁYW NA PRAKTYKI REJESTROWE

TOMASZ BRAUN*

DOI: 10.26399/iusnovum.v19.4.2025.43/t.braun

STRESZCZENIE

W artykule omówiono spostrzeżenia dotyczące wybranych skutków niektórych uregulowań prawa Unii Europejskiej dotyczących cyfryzacji, zarówno z perspektywy jej podstaw, jak i skutków. Część z nich została uwzględniona w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 w sprawie niektórych aspektów prawa spółek oraz w Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającej dyrektywę 2009/102/WE i (UE) 2017/1132 w odniesieniu do szerszego wykorzystania i aktualizacji narzędzi i procesów cyfrowych w ramach prawa spółek. W rezultacie od początku obowiązywania tych przepisów pojawiło się kilka problemów. Przykładem są zagadnienia związane z rejestracją spółek online, wprowadzoną w Państwach Członkowskich w wyniku wdrożenia dyrektywy, a także rozbieżności między informacjami zawartymi w centralnych rejestrach przedsiębiorstw poszczególnych krajów, znanych jako BRIS. W tym kontekście artykuł wyjaśnia implikacje wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE w sprawie Manni i odpowiada na pytanie, dlaczego „prawo do bycia zapomnianym” może w ogóle w tym wypadku nie mieć zastosowania. Kolejna kwestia wynikająca z cyfryzacji odnosi się do usług świadczonych w związku z wykonywaniem zawodów zaufania publicznego, takich jak praca notariusza w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady nr 910/2014 w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w związku z transakcjami elektronicznymi na rynku wewnętrznym (rozporządzenie eIDAS) oraz zmieniającym je Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1183 z dnia 11 kwietnia 2024 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 910/2014 w odniesieniu do ustanowienia europejskich ram tożsamości cyfrowej. Przy tej okazji omówiono również, dlaczego rozporządzenie eIDAS niekoniecznie musi mieć moc harmonizującą w relacji do poszczególnych

* dr, Uczelnia Łazarskiego w Warszawie (Polska), e-mail: tomasz.braun@lazarski.edu.pl, ORCID: 0000-0003-0141-4929

Artykuł opublikowany w formule otwartego dostępu (open access) na licencji Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

systemów prawnych Państw Członkowskich UE. Wreszcie, w świetle piątej dyrektywy Unii Europejskiej w sprawie przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1624 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, odniesiono się do problemu właściciela rzeczywiście i jej notarialnego określenia, a także wpływu tych uregulowań na zapobieganie praniu pieniędzy.

Słowa kluczowe: rejestracja spółek, cyfryzacja, UE, prawo UE, TSUE, biznes, prawo spółek, rejestry spółek, BRIS, połączenie rejestrów przedsiębiorstw, sprawa Manni, prawo do bycia zapomnianym, ochrona danych, ujawnianie, notariusz, eIDAS, beneficjent rzeczywisty

DIGITAL PROCESSES IN EU COMPANY REGULATIONS AND THEIR IMPLICATIONS FOR REGISTRY PRACTICES

ABSTRACT

This paper examines the impact of European Union law on digitalisation, considering both its foundations and effects. Some of these aspects are addressed in Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council on certain aspects of company law, as well as in the Directive of the European Parliament and of the Council amending Directives 2009/102/EC and (EU) 2017/1132 as regards further expanding and upgrading the use of digital tools and processes in company law. As a consequence of these legislative developments, several issues have since emerged. Examples include difficulties related to the online registration of companies introduced by Member States following the implementation of the Directive, and discrepancies between the information contained in national central business registers interconnected within the Business Registers Interconnection System (BRIS). In this context, the paper analyses the implications of the Court of Justice of the European Union's judgment in the Manni case and explains why the 'right to be forgotten' may not apply in this area. Another issue arising from digitalisation concerns trust services, including the work of notaries and their relationship with Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market (the eIDAS Regulation), as well as Regulation (EU) 2024/1183 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 amending Regulation (EU) No 910/2014 as regards establishing the European Digital Identity Framework. On this occasion, the paper also discusses why the eIDAS Regulation may not necessarily have a harmonising effect across the various legal systems within the EU. Finally, in light of the Fifth Anti-Money Laundering Directive of the European Union, the paper considers the concept of beneficial ownership, its notarial determination, and its relevance to the prevention of money laundering.

Keywords: registration of companies, digitalisation, EU, EU law, CJEU, business, company law, company registers, BRIS, interconnection of business registers, Manni case, right to be forgotten, data protection, disclosure, notary, eIDAS, beneficial owner

WPROWADZENIE

Cyfryzacja jest zjawiskiem społecznym będącym sumą nieuniknionych zachodzących współcześnie procesów, mających bezpośredni wpływ na wszelkiego typu działalność o charakterze gospodarczym¹. Globalna pandemia przyspieszyła te procesy w stopniu wcześniej niespotykanym. W rezultacie część działalności komercyjnej przedsiębiorców jest wspierana lub nawet zastępowana przez technologię cyfrową. Cyfryzacja w prawie to zagadnienie stosunkowo szeroko opisywane w literaturze². Głównym tematem tego artykułu są zagadnienia dotyczące prawa spółek Unii Europejskiej – prawo to w ostatnim czasie przechodzi zasadnicze zmiany. Wynikają one m.in. z Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek oraz z Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającej Dyrektywę 2009/102/WE i (UE) 2017/1132 w odniesieniu do szerszego wykorzystania i aktualizacji narzędzi i procesów cyfrowych w ramach prawa spółek³. Uzasadnienie wprowadzenia tej dyrektywy wynika z faktu, że do tego czasu poprzedzające ją kolejne dyrektywy regulujące odpowiednio te zagadnienia były często nowelizowane i zmieniane. Prace nad kodyfikacją zawartych w tej dyrektywie zagadnień trwały długo. Rozpoczęły się w 2012 roku i ostatecznie doprowadziły do harmonizacji kilku praktycznych aspektów związanych z cyfryzacją procesów prawa spółek w dyrektywie 2017/1132, która weszła w życie 14 lipca 2017 roku. Tym samym zawierają one w sobie uregulowania zawarte dotychczas w kilku innych wcześniejszych dyrektywach. Są to:

- Jedenasta Dyrektywa Rady 89/666/EWG z dnia 21 grudnia 1989 r., dotycząca wymogów ujawniania informacji odnośnie do oddziałów utworzonych w Państwie Członkowskim przez niektóre rodzaje spółek podlegające prawu innego państwa⁴;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/35/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r., dotycząca łączenia się spółek akcyjnych (tekst jednolity). Tekst mający znaczenie dla EOG⁵;
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/101/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w Państwach Członkowskich od spółek w rozumieniu art. 48 akapit drugi Traktatu, w celu

¹ Por. także definicję cyfryzacji zaproponowaną przez: Ž. Bregeš, T. Jakupak, *Digitalization of Business Register*, „Interelaweast” 2017, vol. IV (2), s. 5: „Pojęcie «cyfryzacja» odpowiada pisemnej bądź dźwiękowej komunikacji przy pomocy środków elektronicznych i odnosi się do komunikacji elektronicznej, w tym przekazywania i gromadzenia takiej komunikacji, elektronicznego dostępu do niej i pobierania jej ze zbiorów”.

² J. Carmelo, L. Benlloch, *Notaries and Digitalisation of Company Law*, ERA Forum, Springer 2018, s. 52.

³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek, Dz. Urz. UE L 169 z 30.06.2017, oraz Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniająca dyrektywy 2009/102/WE i (UE) 2017/1132 w odniesieniu do szerszego wykorzystania i aktualizacji narzędzi i procesów cyfrowych w ramach prawa spółek, Dz. Urz. UE L 258 z 1.10.2009.

⁴ Dz. Urz. UE L 395 z 30.12.1989 r.

⁵ Dz. Urz. UE L 110 z 29.04.2011 r.

uzyskania ich równoważności, dla zapewnienia ochrony interesów zarówno wspólników, jak i osób trzecich (wersja ujednolicona)⁶;

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/30/UE z dnia 25 października 2012 r. w sprawie koordynacji gwarancji, jakie są wymagane w Państwach Członkowskich od spółek w rozumieniu art. 54 akapit drugi Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w celu uzyskania ich równoważności, dla ochrony interesów zarówno wspólników, jak i osób trzecich w zakresie tworzenia spółki akcyjnej, jak również utrzymania i zmian jej kapitału⁷;
- Dyrektywa 2005/56/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie transgranicznego łączenia się spółek kapitałowych⁸;
- Szósta Dyrektywa Rady 82/891/EWG z dnia 17 grudnia 1982 r. wydana na podstawie art. 54 ust. 3 lit. g) Traktatu, dotycząca podziału spółek akcyjnych⁹.

W rezultacie nowe uregulowania weszły w miejsce wszystkich wymienionych sześciu dyrektyw. Ich przyjęcie było skutkiem procesu o charakterze politycznym, w wyniku którego tworzona była Strategia Jednolitego Rynku Cyfrowego¹⁰. Obszerne wyjaśnienia zostały przedstawione w Komunikacie Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów oraz w Planie działania na rzecz administracji elektronicznej z 2016 r. oraz w następujących po nich dokumentach¹¹. Komisja została zmobilizowana przez Parlament do uregulowania procesu cyfryzacji¹². Dotyczy to w szczególności rejestracji spółek, a tym samym – tego etapu ich funkcjonowania, który istotnie łączy się z takimi zagadnieniami, jak realizacja uprawnień wynikających z fundamentalnych wolności, na których oparta jest UE¹³.

⁶ Dz. Urz. UE L 258 z 1.10.2009 r.

⁷ Dz. Urz. UE L 315 z 14.11.2012 r.

⁸ Dz. Urz. UE L 310 z 25.11.2005 r.

⁹ Dz. Urz. UE L 378 z 31.12.1982 r.

¹⁰ S. Omlor, *Digitalization and EU Company Law, Innovation and Tradition in Tandem*, „European Company Law (ECL) Journal” 2018, s. 3, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3258980 (dostęp: 29.12.2023).

¹¹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Strategia jednolitego rynku cyfrowego dla Europy, COM(2015) 192 *in fine* i Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Plan działania UE na rzecz administracji elektronicznej na lata 2016–2020 Przyspieszenie transformacji cyfrowej w administracji, COM(2016) 179 *in fine*.

¹² Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 16 maja 2017 r. w sprawie Planu Działania UE na rzecz administracji elektronicznej na lata 2016–2020 (2016/2273(INI)), OJ C307/2 i Wnioski Rady na temat Polityki Jednolitego Rynku, 6197/15 z 2–3 marca 2015 r.

¹³ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Program prac Komisji na 2017 r. na rzecz Europy, która chroni, wspiera i broni, COM(2016) 710 *in fine*, s. 9. Koncepcja dobrze znana dokumentowi Komisji Europejskiej w dokumentach takich jak *FinTech Action Plan*, Komunikat Komisji Plan działania w zakresie technologii finansowej: w kierunku bardziej konkurencyjnego i innowacyjnego europejskiego sektora finansowego, COM(2018) 109 *in fine*.

REJESTRACJA SPÓŁEK ONLINE I POŁĄCZENIE REJESTRÓW PRZEDSIĘBIORSTW (BRIS)

Zgodnie z postanowieniami wskazanych dyrektyw Państwa Członkowskie zobowiązane są do rejestracji spółek online. Dyrektywa 2017/1132 dotyczy spółek zarówno jednoosobowych, jak i wieloosobowych¹⁴. Odnosi się jednak również do osób fizycznych i innych podmiotów posiadających osobowość prawną¹⁵. Taka rejestracja powinna być uproszczonym trybem rejestracji spółki, niewymagającym formy aktu notarialnego, w przeciwieństwie do tego, iż właśnie taka forma jest często wymagana w niektórych Państwach Członkowskich. Proces rejestracji spółki polega na wypełnieniu odpowiednich informacji na stronie internetowej. Rejestry przedsiębiorstw prowadzone są przez organy publiczne: na przykład w Danii – przez Danish Business Authority Virk; w Polsce – przez Ministerstwo Sprawiedliwości, w Wielkiej Brytanii (pomimo Brexitu) – przez Companies House of the Government of United Kingdom. W praktyce rejestracje online rzeczywiście okazały się dość efektywnymi procesami¹⁶. Uregulowania te to konieczna odpowiedź na zmieniające się i stale cyfryzujące się otoczenie biznesowe. Podczas rejestracji spółki online wymagane są wskazania¹⁷:

- umowy spółki (statutu),
- informacji o wymaganym minimalnym kapitale zakładowym,
- nazwy,
- danych kontaktowych,
- właściwego sądu rejestrowy siedziby spółki,
- listy wspólników (akcjonariuszy), członków organów zarządzających spółki oraz oddziałów spółki.

Przepisy Dyrektywy 2017/1132 zakładają utworzenie systemu wzajemnie powiązanych rejestrów spółek¹⁸. System ten jest pomyślany jako uniwersalna europejska

¹⁴ Mimo to, w doktrynie wskazuje się niekiedy, co prawda w odosobnionych głosach, że spółka, której udziałowcy zarejestrowani są w różnych krajach, może być wyłączona z tych uregulowań (S. Omlor, *Digitalization and EU Company Law...*, op. cit., s. 6, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3258980 (dostęp: 29.12.2018) i T. Wachter, *Neues zum Europäischen Gesellschaftsrecht: Digitalisierung im GmbH-Recht (I)*, 7 GMBH-STB 214, 2018, s. 218–219).

¹⁵ Zgodnie z Art. 13 Dyrektywy, w stosunku do rejestrów spółek, Dyrektywa ma zastosowanie do spółek ujętych w Aneksie II. Na przykład w Niemczech byłaby to *Gesellschaft mit beschränkter Haftung*, we Francji *société à responsabilité limitée*, w Polsce spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.

¹⁶ S. Omlor, *Digitalization and EU Company Law...*, op. cit., s. 4.

¹⁷ Podobne wymogi wskazane są również w uregulowaniach poszczególnych Państw Członkowskich, na przykład: w niemieckim *Handelsgesetzbuch*, w polskim Kodeksie spółek handlowych, we francuskim *Code De Commerce*.

¹⁸ Art. 22 Dyrektywy: „Ustanawia się europejską centralną platformę („Platforma”). System integracji rejestrów składa się z: rejestrów państw członkowskich; platformy; portalu służącego jako europejski elektroniczny punkt dostępu. Państwa członkowskie zapewniają interoperacyjność swoich rejestrów w ramach systemu integracji rejestrów za pośrednictwem platformy. Państwa członkowskie mogą ustanowić opcjonalne punkty dostępu do systemu integracji rejestrów. Państwa członkowskie bez zbędnej zwłoki powiadamiają Komisję o ustanowieniu takich punktów dostępu oraz o wszelkich istotnych zmianach w ich funkcjonowaniu”.

centralna platforma¹⁹. Składa się z rejestrów Państw Członkowskich, służąc jako elektroniczny punkt dostępu do nich²⁰. Państwa Członkowskie są zobowiązane do koordynowania zgodności i interoperacyjności swoich rejestrów w całym systemie wzajemnych połączeń za pośrednictwem tej platformy. Połączenie rejestrów przedsiębiorstw (Business Register of Interconnected Systems, BRIS) jest realizowane poprzez połączenie rejestrów przedsiębiorstw wszystkich Państw Członkowskich. BRIS ma na celu zapewnienie przejrzystości unijnego prawa spółek poprzez zapewnienie dostępu do oficjalnych, aktualnych informacji o spółkach we wszystkich krajach²¹. Istnieją jednak przypadki potencjalnej niespójności między prawem UE a prawem wybranych krajów. Na przykład w prawie niemieckim uproszczona rejestracja spółek online pozostaje sprzeczna z obowiązującym krajowym prawem spółek, ponieważ pomija wiele obowiązków nałożonych na spółki i notariuszy²².

W tym miejscu warto również wspomnieć o nałożonym na notariuszy obowiązku w odniesieniu do ustalenia beneficjenta rzeczywistego. Beneficjent rzeczywisty został określony w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu (czwarta Dyrektywa Anti-Money Laundering, 4AMLD) oraz w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1624 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu²³. Dyrektywa 2015/849 wymaga od Państw Członkowskich zapewnienia, aby spółki i inne osoby prawne zarejestrowane na ich terytorium były zobowiązane do uzyskania i posiadania odpowiednich, dokładnych i aktualnych informacji na temat ich beneficjentów rzeczywistych, w tym szczegółów dotyczących posiadanych przez nich udziałów w spółkach²⁴. Informacje te muszą być rejestrowane i wprowadzane do

¹⁹ *The European Central Platform* (ECP).

²⁰ Ibidem. BRIS funkcjonuje jako europejski elektroniczny punkt dostępu (*European Access Point*, EAP).

²¹ BRIS jest dostępny od 8 czerwca 2017 r., https://e-justice.europa.eu/content_business_registers-104-en.do (dostęp: 20.10.2025).

²² Zgodnie z § 2 ust. 1 *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung* („GmbHG”) umowa spółki wymaga formy notarialnej i musi być podpisana przez wszystkich współników. W związku z tym, w myśl § 10 *Beurkundungsgesetz* („BeurkG”), notariusz ma uzyskać pewność co do osoby uczestników i zidentyfikować ich co do wszelkich wątpliwości i niejasności. Następnie w § 11 stwierdza się, że notariusz weryfikuje zdolność do czynności prawnych uczestników, a w § 12 – że notariusz jest odpowiedzialny za weryfikację uprawnień do reprezentacji. Zgodnie z § 16 notariusz jest zobowiązany do upewnienia się, że umowa jest prawidłowo rozumiana przez wszystkich w odniesieniu do języka, w którym umowa została sporządzona. Wreszcie, w świetle § 17, notariusz odczytuje umowę stronom i upewnia się, że wola stron została poświadczona notarialnie. Przepisy te są związane z *Gesetz über das Aufspüren von Gewinnen aus schweren Straftaten* („GwG”), ponieważ weryfikacja notarialna jest wyłącznie narzędziem ochrony w przypadku prania pieniędzy.

²³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE (Tekst mający znaczenie dla EOG), Dz. Urz. UE L 141 z 5.06.2015 r., s. 73–117 („4AMLD”).

²⁴ Art. 30 4AMLD.

centralnych rejestrów tworzonych przez Państwa Członkowskie. Mogą to być rejestry handlowe, rejestry spółek lub rejestry publiczne. W związku z tym Państwa Członkowskie zobowiązane są do zapewnienia nieograniczonego dostępu do informacji o beneficjentach rzeczywistych właściwym organom i jednostkom kontroli finansowej²⁵. Poza tym, niektóre podmioty zobowiązane, takie jak banki, fundusze inwestycyjne oraz osoby lub organizacje, które mogą wykazać uzasadniony interes, są uprawnione do dostępu do tych rejestrów²⁶.

Beneficjent rzeczywisty jest definiowany jako każda osoba fizyczna, która ostatecznie posiada kontrolę nad spółką lub innym podmiotem. Odpowiednio, w Glosariuszu do Zaleceń Grupy Specjalnej do spraw Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (*Glossary to the Financial Action Task Force, FATF*), pojęcie beneficjenta rzeczywistego odnosi się do osoby fizycznej (osób fizycznych) – ostatecznie posiada ona lub kontroluje podmiot lub osobę fizyczną, w imieniu której przeprowadzana jest transakcja²⁷. Obejmuje to również osoby, sprawujące ostateczną efektywną kontrolę nad osobą prawną lub porozumieniem łączącym osoby prawne. Jednakże odniesienie do „ostatecznego posiadania lub kontrolowania” i „ostatecznej efektywnej kontroli” wiąże się z sytuacjami, w których własność lub kontrola jest sprawowana poprzez powiązania własnościowe lub za pomocą środków kontroli innych niż kontrola bezpośrednia²⁸. Przy czym posiadanie 25% plus jednej akcji lub udział własnościowy w wysokości ponad 25% w podmiocie kontrolowanym przez osobę fizyczną uznawany jest za bezpośrednią własność. Posiadanie 25% plus jednej akcji lub udział własnościowy przekraczający 25% w podmiocie kontrolowanym przez podmiot korporacyjny, który znajduje się pod kontrolą osoby fizycznej (osób fizycznych), lub przez wiele podmiotów korporacyjnych, które znajdują się pod kontrolą tej samej osoby fizycznej (osób fizycznych), wskazuje własność pośrednią. Państwa Członkowskie zachowują jednakże prawo do decydowania, że niższy udział może wskazywać własność lub kontrolę²⁹.

Biorąc za przykład wspomniane już prawo niemieckie i odrębne prerogatywy notariusza, jego rola w procesie ustalania własności jest istotna. Notariusz zobowiązany jest do doradztwa prawnego w zakresie dokumentów wymaganych do założenia spółki (umowa spółki, wnioski o rejestrację w rejestrze handlowym i lista wspólników), a także do poświadczania i weryfikacji ważności tych dokumentów. Notariusze weryfikują również dowody wpłaty wymaganego minimalnego kapitału

²⁵ Art. 30 (3) 4AMLD.

²⁶ W odniesieniu do tych podmiotów należy dodatkowo udostępnić ich imię i nazwisko, datę urodzenia, obywatelstwo, adres zamieszkania oraz oświadczenie o charakterze i zakresie udziałów posiadanych przez beneficjenta rzeczywistego, np. 30% akcji zwykłych Spółki.

²⁷ Grupa Specjalna ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (Financial Action Task Force, FATF) jest międzynarodowym organem kształtującym politykę i ustanawiającym standardy w zakresie zwalczania prania pieniędzy i finansowania terroryzmu, ustanowionym przez grupę G-7 w 1989 r. w odpowiedzi na rosnące obawy związane z praniem pieniędzy.

²⁸ J. Hatchard, *Money Laundering, Public Beneficial Ownership Registers and the British Overseas Territories: The Impact of the Sanctions and Money Laundering Act 2018 (UK)*, „The Denning Law Journal” 2018, vol. 30, s. 188.

²⁹ Art. 3 (6)(i) 4AMLD.

zakładowego. Sporządzają także autentyczne elektroniczne kopie wszystkich dokumentów, pieczętują je elektronicznie i dokonują bezpiecznego złożenia ich wraz z danymi do odczytu maszynowego do rejestru handlowego. W Hiszpanii, podobnie jak w Niemczech, obowiązki notariusza pojawiają się przy zakładaniu spółki. Informacje i dokumenty przygotowane w ramach tego procesu są weryfikowane przez notariusza zgodnie z odpowiednimi przepisami prawa krajowego. Notariusz wydaje akt notarialny, który jest następnie zapisywany w Rejestrze Spółek, a po tym – w unijnym systemie połączonych rejestrów. Po zarejestrowaniu aktu notarialnego uznaje się, że spółka została formalnie utworzona, zgodnie z prawem krajowym i unijnym.

Zasada jest, że rejestry udostępniają publicznie wszystkie niezbędne informacje o spółce, takie jak jej forma prawna, siedziba, kapitał i osoby uprawnione do reprezentowania; pozwala to nie tylko na jej identyfikację, ale również na ustalenie koniecznych danych umożliwiających budowanie z nią relacji gospodarczych – m.in. na zawieraniu z nią i przez nią samą zobowiązań. Osoby fizyczne mają prawo dostępu do informacji i dokumentów widniejących w BRIS. Rejestry krajowe mogą również zawierać informacje o zagranicznych oddziałach i transgranicznych fuzjach spółek³⁰. Jednakże przepisy dyrektywy dotyczące integracji rejestrów nie mają zastosowania do oddziałów utworzonych w Państwie Członkowskim przez spółkę, która nie podlega prawu Państwa Członkowskiego³¹. Dyrektywa 2017/1132 zezwala Państwom Członkowskim na pobieranie opłat za dostęp do informacji z systemu rejestrów integracji. Równocześnie nie ustanawia ona żadnych ograniczeń w odniesieniu do pobierania opłat za korzystanie z informacji pochodzących z tego systemu. W związku z tym Państwa Członkowskie mogą nakładać opłaty na podstawie odpowiednich własnych przepisów krajowych³². System rejestrów nie powinien technicznie utrudniać pobierania opłat, a Komisja została zobowiązana

³⁰ Zob. więcej: www.e-justice.europa.eu (dostęp: 20.12.2022).

³¹ Art. 32 Dyrektywy 2017/1132: „Transgraniczny dostęp do informacji gospodarczych o spółkach i ich oddziałach utworzonych w innych państwach członkowskich można poprawić tylko wtedy, gdy wszystkie Państwa Członkowskie zaangażują się w umożliwienie komunikacji elektronicznej między rejestrami i przekazywanie informacji indywidualnym użytkownikom w znormalizowany sposób, za pomocą identycznych treści i interoperacyjnych technologii w całej Unii. Interoperacyjność rejestrów powinna być zapewniona przez rejestry Państw Członkowskich («rejestry krajowe») świadczące usługi, które powinny stanowić interfejsy z europejską platformą centralną («platforma»). Platforma powinna być scentralizowanym zestawem narzędzi informatycznych integrujących usługi i powinna stanowić wspólny interfejs. Interfejs ten powinien być wykorzystywany przez wszystkie rejestry krajowe. Platforma powinna również zapewniać usługi stanowiące interfejs z portalem służącym jako europejski elektroniczny punkt dostępu oraz z opcjonalnymi punktami dostępu ustanowionymi przez państwa członkowskie. Platforma powinna być pomyślana wyłącznie jako instrument wzajemnego połączenia rejestrów, a nie jako odrębny podmiot posiadający osobowość prawną. Na podstawie niepowtarzalnych identyfikatorów platforma powinna umożliwiać dystrybucję informacji z rejestrów każdego z Państw Członkowskich do właściwych rejestrów innych państw członkowskich w standardowym formacie wiadomości (elektroniczna forma wiadomości wymienianych między systemami informatycznymi, taka jak na przykład xml) i w odpowiedniej wersji językowej”.

³² Zgodnie z punktem 37 preambuły Dyrektywy: „Dyrektywa nie powinna ona przesądzać o żadnym konkretnym rozwiązaniu technicznym, ponieważ warunki płatności powinny zostać określone na etapie przyjmowania aktów wykonawczych, z uwzględnieniem szeroko dostępnych możliwości płatności online”.

do publikowania sprawozdań na temat funkcjonowania systemu połączonych rejestrów³³. Sprawozdania te w szczególności obejmują informacje techniczne i finansowe odnoszące się do tego systemu³⁴.

KONSEKWENCJE WYROKU TSUE W SPRAWIE MANNI

Rejestry spółek zawierają wielką ilość danych chronionych prawem UE, których zamieszczenie w rejestrach niesie ze sobą istotne konsekwencje. W związku z tym warto w tym miejscu przytoczyć istotny wyrok Trybunału Sprawiedliwości odnoszący się do unijnego prawa ochrony danych osobowych, wynikający z kontekstu faktycznego, którego dalej dotyczy „prawo do bycia zapomnianym”³⁵. Salvatore Manni był jedynym dyrektorem włoskiej spółki Immobiliare e Finanziaria Salentina Srl. W 1992 r. ogłosił niewypłacalność, w związku z czym w 2005 r. został wykreślony z włoskiego rejestru spółek. Mimo to pan Manni nadal figurował w rejestrze spółek jako administrator tej spółki. W grudniu 2007 r. Manni, jako dyrektor spółki, która otrzymała kontrakt na budowę kompleksu turystycznego we Włoszech, wniósł pozew przeciwko Izbie Handlowej w Lecce. Powód stwierdził, że izba działała na szkodę jego nowej firmy budowlanej i uniemożliwiła jej kontynuowanie działalności i dokonywanie transakcji. Ponadto domagał się usunięcia swoich danych osobowych z rejestrów dotyczących Immobiliare e Finanziaria Salentina Srl. W związku z tym Sąd w Lecce uwzględnił roszczenia i nakazał Izbie Handlowej w Lecce anonimizację, ale nie usunięcie danych dotyczących Manniego oraz wypłacenie mu odszkodowania za poniesioną szkodę. Włoski Sąd Najwyższy odniósł się do prawa do bycia zapomnianym jako podstawowego instrumentu ochrony tożsamości osobistej i w związku z tym w postępowaniu prejudycjalnym zwrócił się do TSUE z pytaniem, czy ochrona danych osobowych daje osobie, której dane dotyczą, prawo do uzyskania usunięcia lub anonimizacji jej danych opublikowanych w rejestrze spółek po upływie określonego czasu, a tym samym wymóg, aby dane osobowe były przechowywane w formie umożliwiającej identyfikację osób, których dane dotyczą, przez okres nie dłuższy niż jest to konieczne do celów, dla których dane te zostały zgromadzone. Wreszcie, włoski

³³ Art. 162 Dyrektywy: „Nie później niż dnia 8 czerwca 2022 r. Komisja opublikuje sprawozdanie dotyczące funkcjonowania systemu integracji rejestrów, w szczególności analizując jego funkcjonowanie techniczne i aspekty finansowe. Sprawozdaniu temu towarzyszą, w stosownych przypadkach, wnioski dotyczące zmiany przepisów niniejszej dyrektywy odnoszących się do systemu integracji rejestrów. Komisja i przedstawiciele państw członkowskich regularnie zbierają się w celu omówienia kwestii objętych niniejszą dyrektywą dotyczących systemu integracji rejestrów na odpowiednim forum. Do dnia 30 czerwca 2016 r. Komisja dokona przeglądu funkcjonowania tych przepisów, które dotyczą wymogów w zakresie sprawozdawczości i dokumentacji w przypadku połączeń i podziałów i które zostały zmienione lub dodane dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/109/WE, a w szczególności ich wpływu na zmniejszenie obciążeń administracyjnych dla spółek, w świetle doświadczeń nabytych podczas ich stosowania, oraz przedstawi Parlamentowi Europejskiemu i Radzie sprawozdanie, w razie potrzeby wraz z wnioskami dotyczącymi zmiany tych przepisów”.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Wyrok ETS w sprawie C-398/15 Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura di Lecce v. Salvatore Manni (C-398/15) ECLI:EU:C:2017:197.

Sąd Najwyższy pytał, czy „zwrócić się do organu odpowiedzialnego za prowadzenie rejestru spółek o ograniczenie, po upływie określonego czasu od rozwiązania danej spółki i na podstawie indywidualnej oceny każdego przypadku, dostępu do dotyczących ich danych osobowych wpisanych do tego rejestru”³⁶. Po pierwsze, wyrok ten zapadł na gruncie nieobowiązującej już dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)³⁷, zmienionej rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych (dalej RODO), niemniej wyrok ten miałby raczej uniwersalne zastosowanie, gdyż nawet w świetle zmian implikowanych przez RODO, treść wyroku TSUE byłaby aktualna³⁸. Analiza ta jest w istocie przedmiotem problemu obowiązków organów publicznych prowadzących rejestr spółek³⁹.

³⁶ W § 30 Wyroku Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (druga izba) z dnia 9 marca 2017 r. czytamy: „Odesłanie prejudycjalne – Dane osobowe – Ochrona osób fizycznych w zakresie przetwarzania tych danych Dyrektywa 95/46/WE – Artykuł 6 ust. 1 lit. e) – Dane podlegające ujawnieniu w rejestrze spółek – Pierwsza dyrektywa 68/151/EWG – Artykuł 3 – Likwidacja danej spółki – Ograniczenie dostępu osób trzecich do tych danych” w sprawie C-398/15 mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Corte suprema di cassazione (trybunał kasacyjny, Włochy) postanowieniem z dnia 21 maja 2015 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 23 lipca 2015 r., w postępowaniu: Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura di Lecce przeciwko Salvatoremu Manniemu.

³⁷ Z 24 maja 2018 r., kiedy GDPR weszło w życie.

³⁸ Art. 17 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych, 27(RODO): „1. Osoba, której dane dotyczą, ma prawo żądania od administratora niezwłocznego usunięcia dotyczących jej danych osobowych, a administrator ma obowiązek bez zbędnej zwłoki usunąć dane osobowe, jeżeli zachodzi jedna z następujących okoliczności: (a) dane osobowe nie są już niezbędne do celów, w których zostały zebrane lub w inny sposób przetwarzane; (b) osoba, której dane dotyczą, cofnęła zgodę, na której opiera się przetwarzanie zgodnie z art. 6 ust. 1 lit. a) lub art. 9 ust. 2 lit. a), i nie ma innej podstawy prawnej przetwarzania; (c) osoba, której dane dotyczą, wnosi sprzeciw na mocy art. 21 ust. 1 wobec przetwarzania i nie występują nadrzędne prawnie uzasadnione podstawy przetwarzania lub osoba, której dane dotyczą, wnosi sprzeciw na mocy art. 21 ust. 2 wobec przetwarzania; d) dane osobowe były przetwarzane niezgodnie z prawem; e) dane osobowe muszą zostać usunięte w celu wywiązania się z obowiązku prawnego przewidzianego w prawie Unii lub prawie państwa członkowskiego, któremu podlega administrator; f) dane osobowe zostały zebrane w związku z oferowaniem usług społeczeństwa informacyjnego, o których mowa w art. 8 ust. 1.2. Jeżeli administrator upublicznił dane osobowe i jest zobowiązany na mocy ust. 1 do usunięcia danych osobowych, administrator podejmuje rozsądne działania, w tym środki techniczne, by poinformować administratorów przetwarzających te dane osobowe, że osoba, której dane dotyczą, żąda, by administratorzy ci usunęli wszelkie łącza do tych danych, kopie tych danych osobowych lub ich replikacje. 3. Ustępy 1 i 2 nie mają zastosowania w zakresie, w jakim przetwarzanie jest niezbędne: (a) do korzystania z prawa do wolności wypowiedzi i informacji; (b) do wywiązania się z prawnego obowiązku wymagającego przetwarzania na mocy prawa Unii lub prawa państwa członkowskiego, któremu podlega administrator, lub do wykonania zadania realizowanego w interesie publicznym lub w ramach sprawowania władzy publicznej powierzonej administratorowi; (c) ze względów związanych z interesem publicznym w dziedzinie zdrowia publicznego zgodnie z art. 9 ust. 2 lit. h) oraz i), a także art. 9 ust. 3; (d) do celów archiwalnych w interesie publicznym, do celów badań naukowych lub historycznych lub do celów statystycznych zgodnie z art. 89 ust. 1, o ile prawdopodobne jest, że prawo, o którym mowa w ust. 1, uniemożliwi lub poważnie utrudni realizację celów takiego przetwarzania; lub (e) do ustalenia, dochodzenia lub obrony roszczeń”. Zob. art. 65 and 66 RODO.

³⁹ § 31 Wyroku TSUE w sprawie Manni.

Dane Salvatore Manniego wpisane do rejestru należą do kategorii danych osobowych, ponieważ „fakt, że informacje zostały przekazane w ramach działalności zawodowej, nie oznacza, że nie można ich scharakteryzować jako danych osobowych”⁴⁰. Co więcej, organ prowadzący rejestr jest „administratorem danych” – dokonuje on „przetwarzania danych osobowych” poprzez „przepisywanie i przechowywanie tych informacji w rejestrze oraz przekazywanie ich, w stosownych przypadkach, na żądanie osób trzecich”⁴¹. W wyroku TSUE podkreślono obowiązek ujawnienia, wskazując, że wynika on z celu przepisów dyrektywy 95/46/WE⁴². Ogólnie rzecz biorąc, celem ujawniania informacji w rejestrach spółek jest w szczególności ochrona interesów osób trzecich w odniesieniu do spółek akcyjnych i spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, ponieważ jedynymi zabezpieczeniami, jakie oferują one osobom trzecim, są ich aktywa. Wreszcie, podstawowe dokumenty danej spółki powinny zostać ujawnione, aby osoby trzecie mogły zapoznać się z ich treścią oraz innymi informacjami dotyczącymi spółki, w szczególności szczegółowymi danymi osób, które są uprawnione do podejmowania wiążących decyzji w imieniu spółki. Ponadto TSUE orzekł, że art. 54 ust. 3 lit. g) Traktatu TFUE odnosi się do konieczności ochrony interesów osób trzecich w sposób ogólny, bez rozróżniania lub wykluczania jakichkolwiek kategorii objętych zakresem tego pojęcia⁴³. W konsekwencji osoby trzecie, o których mowa w tym artykule, nie mogą być ograniczone jedynie do wierzycieli danej spółki⁴⁴. W związku z tym w wyroku TSUE określono również, że „w szczególności w celu ochrony interesów osób trzecich w odniesieniu do spółek akcyjnych i spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, ponieważ jedynymi zabezpieczeniami, jakie oferują one osobom trzecim, są ich aktywa”, a następnie „w celu zagwarantowania pewności prawa w odniesieniu do transakcji między spółkami a osobami trzecimi w związku z intensyfikacją handlu między Państwami Członkowskimi”⁴⁵.

Podsumowując znaczenie sprawy Manniego, TSUE wyjaśnił, że osoba, która chce ograniczyć dostęp do swoich danych osobowych opublikowanych w rejestrach spółek, nie ma prawa do usunięcia tych danych, nawet po tym, jak jej spółka przestała istnieć. Osoba zainteresowana ma jednak prawo sprzeciwić się przetwarzaniu danych na podstawie swojej szczególnej sytuacji i z uzasadnionych powodów. Wreszcie TSUE podkreślił znaczenie celu przetwarzania danych podczas analizy,

⁴⁰ § 34 Wyroku TSUE w sprawie Manni.

⁴¹ § 35 Wyroku TSUE w sprawie Manni.

⁴² § 49 Wyroku TSUE w sprawie Manni.

⁴³ § 51 Wyroku TSUE w sprawie Manni.

⁴⁴ Zob. także: *Verband Deutscher Daihatsu-Händler eV v. Daihatsu Deutschland GmbH* (C-97/96), Wyrok TSUE, ECLI:EU:C:1997:581; *Axel Springer AG v. Zeitungsverlag Niederrhein GmbH & Co. Essen KG* (C-435/02 oraz C-103/03), Nakaz TSUE, ECLI:EU:C:2004:552; *Compass-Datenbanken GmbH v. Republik Österreich* (C-138/11), Wyrok TSUE, ECLI:EU:C:2012:449; *ClientEarth and PAN Europe v. EFSA* (C-615/13 P), Wyrok TSUE, ECLI:EU:C:2015:489; *Maximilian Schrems v. Data Protection Commissioner and Digital Rights Ireland Ltd* (C-362/14), Wyrok TSUE, ECLI:EU:C:2015:650. Każda z wymienionych spraw toczyła się w różnym czasie, mimo to sprawy te przekazują jedną i konkretną zasadę, jaką jest prawo do bycia zapomnianym, zgodne z ochroną danych osobowych poprzez rejestry firm i dane czasowe, jeśli są dostępne.

⁴⁵ Na podstawie zapisów Dyrektywy 68/151.

czy osoba, której dane dotyczą, może uzyskać usunięcie lub zablokowanie danych, i zgodnie z tymi wytycznymi TSUE orzekł, że nawet jeśli dane składają się z informacji dotyczących działalności zawodowej, nadal są to dane osobowe.

IDENTYFIKACJA OBOWIAZKÓW NOTARIUSZA I JEJ ZWIĄZEK Z ROZPORZĄDZENIEM eIDAS

Kolejnym przykładem zauważalnego wpływu cyfryzacji na europejskie prawo spółek jest rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym (Rozporządzenie eIDAS), uchylające z dniem 1 lipca 2016 r. Dyrektywę 1999/93/WE w sprawie podpisów elektronicznych (dalej: dyrektywa ePodpis)⁴⁶. Reguluje ono kwestie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w transakcjach elektronicznych na rynku wewnętrznym Unii Europejskiej⁴⁷. eIDAS zapewnia różnym podmiotom możliwość korzystania z krajowych systemów identyfikacji elektronicznej (eID) w celu uzyskania dostępu do publicznych e-usług w innych krajach UE, w których eID są oferowane, oraz tworzy europejski rynek wewnętrzny podpisów elektronicznych, pieczęci elektronicznych, znaczników czasu, usług dostawy elektronicznej i uwierzytelniania witryn internetowych. eIDAS odnosi się w szczególności do dwóch kwestii. Po pierwsze, obywatele mogą korzystać ze swoich eID tylko w Państwie Członkowskim swojego zwykłego pobytu. W związku z tym pojawiły się problemy z transgraniczną zaufaną identyfikacją i uwierzytelnianiem online potrzebnym w codziennych czynnościach (np. w transgranicznej opiece zdrowotnej)⁴⁸. Obywatele nie mogą używać swojej identyfikacji elektronicznej do uwierzytelniania się w innym Państwie Członkowskim w wypadku, gdy krajowe systemy identyfikacji elektronicznej nie są uznawane w innych Państwach Członkowskich. Utrudnia to korzystanie ze wszystkich transgranicznych usług online, dla których niezbędny jest wyższy poziom zaufanej identyfikacji i uwierzytelniania, takich jak na przykład transgraniczna opieka zdrowotna lub zamówienia publiczne online.

Po drugie, kwestia dotyczy prawnej ważności usług zaufania. Obejmują one tworzenie, weryfikację i walidację podpisów elektronicznych, pieczęci elektronicznych lub elektronicznych znaczników czasu, usług rejestrowanego doręczenia

⁴⁶ Pkt 73 Rozporządzenia eIDAS.

⁴⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające dyrektywę 1999/93/WE, Dz. Urz. UE L 257 z 28.08.2014, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1183 z dnia 11 kwietnia 2024 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 910/2014 w odniesieniu do ustanowienia europejskich ram tożsamości cyfrowej, Dz. Urz. UE L 1183 z 30.04.2024 oraz Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek, Dz. Urz. UE L 169 z 30.06.2017.

⁴⁸ C. Cuijpers, J. Schroers, *eIDAS As Guideline For the Development of a Pan European eID Framework in FutureID*, Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen, 2014 <https://dl.gi.de/handle/20.500.12116/2636> (dostęp: 29.12.2022), pkt 3.2.

elektronicznego i certyfikatów związanych z tymi usługami, bądź tworzenie, weryfikację i walidację certyfikatów uwierzytelniania witryn internetowych lub przechowywanie podpisów elektronicznych, pieczęci lub certyfikatów związanych z tymi usługami⁴⁹. *A contrario*, dyrektywa w sprawie podpisów elektronicznych była krytykowana, ponieważ koncentrowała się tylko na podpisach elektronicznych, podczas gdy pozostałe usługi zaufania zostały pominięte. Z tego powodu rozporządzenie eIDAS ma zastosowanie również do innych form poświadczeń cyfrowych, takich jak pieczęcie elektroniczne, elektroniczne znaczniki czasu, dokumenty elektroniczne, usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego i usługi certyfikacyjne do uwierzytelniania witryn internetowych. Jest to lista zamknięta, jednak Państwa Członkowskie mają swobodę uznawania na poziomie krajowym innych rodzajów kwalifikowanych usług zaufania i utrzymywania lub wprowadzania krajowych przepisów dotyczących niezharmonizowanych usług zaufania⁵⁰. Każdy rodzaj usług zaufania może być wykorzystywany w postępowaniu sądowym jako dowód⁵¹. Jeżeli rozporządzenie eIDAS nie stanowi inaczej, Państwo Członkowskie może określić skutek prawny usług zaufania⁵². Zgodnie z art. 22 rozporządzenia eIDAS Państwa Członkowskie tworzą, prowadzą i publikują listy zawierające informacje o kwalifikowanych dostawcach usług zaufania. Kwalifikowani (co oznacza, że taki dostawca jest obecny na liście) dostawcy usług zaufania mogą używać unijnego znaku zaufania, aby w prosty, rozpoznawalny i jasny sposób wskazać świadczone przez siebie kwalifikowane usługi zaufania⁵³. Kwalifikowani dostawcy usług zaufania są nadzorowani przez organ wyznaczony przez Państwo Członkowskie⁵⁴. Organ nadzorczy może mieć siedzibę na terytorium kraju i zostać wyznaczony przez krajowe Państwo Członkowskie, ale za obopólną zgodą inny organ mający siedzibę w innym Państwie Członkowskim może zostać wyznaczony do nadzorowania kwalifikowanych dostawców usług zaufania w wyznaczającym Państwie Członkowskim⁵⁵. Główną rolą organu nadzorczego jest zapewnienie, poprzez przeglądy nadzorcze *ex ante* i *ex post*, że kwalifikowani dostawcy usług zaufania i świadczone przez nich kwalifikowane usługi zaufania spełniają wymogi określone w tym rozporządzeniu oraz nadzorowanie niekwalifikowanych dostawców usług zaufania mających siedzibę na terytorium wyznaczającego Państwa Członkowskiego⁵⁶.

Zarówno osoby fizyczne, jak i firmy mogą korzystać z własnych systemów identyfikacji elektronicznej. Umożliwia to dostęp do usług elektronicznych we wszystkich krajach UE, w których wymagane jest elektroniczne potwierdzenie tożsamości⁵⁷. Odpowiedzialność za niedopełnienie odpowiednich obowiązków, takich jak powiadomienie Państwa Członkowskiego, spoczywa na stronie wydającej środki

⁴⁹ Art. 3(16) Rozporządzenia eIDAS (przytaczany fragment pochodzi z rozporządzenia podstawowego i nie jest już wersją obowiązującą).

⁵⁰ Art. (25) i (24) eIDAS.

⁵¹ Art. 22, art. 25, art. 35, art. 41, art. 43, art. 46 Rozporządzenia eIDAS.

⁵² Art. 22 Rozporządzenia eIDAS.

⁵³ Art. 23 Rozporządzenia eIDAS.

⁵⁴ Art. 17 Rozporządzenia eIDAS.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Art. 17(3) Rozporządzenia eIDAS.

⁵⁷ Art. 13 i 18 Rozporządzenia eIDAS.

identyfikacji elektronicznej i przetwarzającej uwierzytelnienie. Ogólne zasady odpowiedzialności mają zastosowanie do rozporządzenia eIDAS, a zatem nie ma ono wpływu na definicje odszkodowania i obowiązujące normy proceduralne, w tym krajowe przepisy dotyczące ciężaru dowodu.

Wpływ rozporządzenia eIDAS na pracę notariusza dotyczy potwierdzenia tożsamości osoby składającej podpis. Notariusz ma obowiązek potwierdzenia tożsamości pieczęcią notarialną⁵⁸. Zgodnie z Rozporządzeniem eIDAS podpis elektroniczny powinien posiadać kwalifikowany certyfikat⁵⁹. Kwalifikowany certyfikat musi zawierać⁶⁰:

- wskazanie, co najmniej w postaci nadającej się do zautomatyzowanego przetwarzania, że certyfikat został wydany jako kwalifikowany certyfikat podpisu elektronicznego;
- zestaw danych jednoznacznie reprezentujących dostawcę kwalifikowanych usług zaufania wydającego kwalifikowane certyfikaty, w tym co najmniej Państwo Członkowskie, w którym dostawca ten ma siedzibę, a w przypadku osoby prawnej: nazwę i, w stosownych przypadkach, numer rejestracyjny zgodnie z oficjalnymi rejestrami; w przypadku osoby fizycznej: imię i nazwisko osoby;
- co najmniej imię i nazwisko osoby podpisującej lub pseudonim;
- dane służące do walidacji podpisu elektronicznego, które odpowiadają danym służącym do składania podpisu elektronicznego;
- szczegóły dotyczące początku i końca okresu ważności certyfikatu;
- kod identyfikacyjny certyfikatu, który musi być niepowtarzalny dla kwalifikowanego dostawcy usług zaufania;
- zaawansowany podpis elektroniczny lub zaawansowaną pieczęć elektroniczną wydającego kwalifikowanego dostawcy usług zaufania;
- lokalizację, w której certyfikat obsługujący zaawansowany podpis elektroniczny lub zaawansowaną pieczęć elektroniczną, o którym mowa w powyższym wymogu, jest dostępny bezpłatnie;
- lokalizację usług, z których można skorzystać w celu uzyskania informacji o statusie ważności kwalifikowanego certyfikatu;
- odpowiednie wskazanie kwalifikowanego urządzenia do składania podpisu elektronicznego.

W ustawodawstwach niektórych Państw Członkowskich wydawanie przez notariuszy poświadczeń, potwierdzanie autentyczności podpisów, a także zgodności odpisów z dokumentami, wyciągów lub kopii przedstawionych dokumentów może być poświadczane kwalifikowanym podpisem elektronicznym, jeżeli wymaga tego forma poświadczenia. Notarialny dokument elektroniczny lub jego elektroniczne poświadczenie uznaje się za równie ważne jak akt notarialny.

⁵⁸ Art. 28 Rozporządzenia eIDAS.

⁵⁹ „Podmiot, który subskrybuje lub posiada certyfikat, jest identyfikowany jako Urząd Certyfikacji (CA), a dokument, który składa się z niezbędnych danych dotyczących certyfikatu, jest znany jako Oświadczenie o praktyce certyfikacyjnej (CPS). Istota certyfikacji jest jednak ściśle związana z kwestiami informatycznymi”.

⁶⁰ Aneks I do Rozporządzenia eIDAS.

Podpisy elektroniczne są wydawane za pomocą kwalifikowanych urządzeń⁶¹. Kwalifikowane urządzenia muszą spełniać następujące wymagania⁶²:

- powinny zapewniać, za pomocą odpowiednich środków technicznych i proceduralnych, że co najmniej poufność danych służących do składania podpisu elektronicznego wykorzystywanych do składania podpisu elektronicznego jest rozsądnie zabezpieczona, dane służące do składania podpisu elektronicznego wykorzystywane do składania podpisu elektronicznego mogą wystąpić tylko raz, dane służące do składania podpisu elektronicznego wykorzystywane do składania podpisu elektronicznego nie mogą, z wystarczającą pewnością, zostać uzyskane, a podpis elektroniczny jest niezawodnie chroniony przed sfałszowaniem przy użyciu obecnie dostępnej technologii, dane służące do składania podpisu elektronicznego wykorzystywane do składania podpisu elektronicznego mogą być niezawodnie chronione przez uprawnionego podpisującego przed wykorzystaniem przez inne osoby;
- nie powinny zmieniać danych, które mają być podpisane, ani uniemożliwiać przedstawienia takich danych podpisującemu przed złożeniem podpisu;
- generowanie danych do składania podpisu elektronicznego lub zarządzanie nimi w imieniu podpisującego może być wykonywane wyłącznie przez kwalifikowanego dostawcę usług zaufania;
- kwalifikowani dostawcy usług zaufania zarządzający danymi służącymi do składania podpisu elektronicznego w imieniu podpisującego mogą powielać dane służące do składania podpisu elektronicznego wyłącznie do celów tworzenia kopii zapasowych, pod warunkiem spełnienia określonych wymogów⁶³.

Kwalifikowane urządzenie musi posiadać certyfikat wydany przez odpowiednie podmioty publiczne lub prywatne wyznaczone przez Państwa Członkowskie, który potwierdza zgodność z wymogami załącznika II do rozporządzenia. Certyfikacja musi obejmować procedurę oceny bezpieczeństwa przeprowadzoną zgodnie z jedną z norm dotyczących oceny bezpieczeństwa produktów IT⁶⁴. Alternatywnie, powinny one być zgodne z innymi procedurami, które stosują porównywalne poziomy bezpieczeństwa i podmiotu publicznego lub prywatnego⁶⁵. Bez zbędnej zwłoki, zgodnie z art. 31 rozporządzenia eIDAS, Komisja przygotowuje, publikuje i prowadzi wykaz certyfikowanych kwalifikowanych urządzeń do składania podpisu elektronicznego⁶⁶. W ciągu miesiąca od zakończenia certyfikacji Państwa Członkowskie przekazują Komisji informacje o kwalifikowanych urządzeniach.

Oprócz podpisów elektronicznych, pieczęcie zostały również przekształcone w wersję cyfrową. Rozporządzenie eIDAS uznaje dwa rodzaje pieczęci elektronicznych: podstawową pieczęć elektroniczną i zaawansowaną pieczęć elektroniczną.

⁶¹ Art. 30 Rozporządzenia eIDAS.

⁶² Aneks II do Rozporządzenia eIDAS.

⁶³ Ibidem: „Bezpieczeństwo zduplikowanych zbiorów danych musi być na tym samym poziomie, co w przypadku oryginalnych zbiorów danych, a liczba zduplikowanych zbiorów danych nie może przekraczać minimum niezbędnego do zapewnienia ciągłości usługi”.

⁶⁴ Art. 30 Rozporządzenia eIDAS.

⁶⁵ Zob. akapit 1 Art. 30 Rozporządzenia eIDAS.

⁶⁶ Art. 31 Rozporządzenia eIDAS.

Zgodnie z art. 3 pkt 25 rozporządzenia eIDAS pieczęć elektroniczna składa się wyłącznie z danych w formie elektronicznej, dołączonych do innych danych w formie elektronicznej lub logicznie z nimi powiązanych w celu zapewnienia oryginalności i integralności dokumentów. Zaawansowana pieczęć elektroniczna to pieczęć elektroniczna, która jest jednoznacznie powiązana z twórcą pieczęci i umożliwia jego identyfikację. Twórca zaawansowanej pieczęci elektronicznej może, z wysokim poziomem pewności, używać pieczęci elektronicznej i danych, do których się odnosi, w taki sposób, że każda późniejsza zmiana danych jest wykrywalna⁶⁷.

Pieczęć elektroniczna może zastąpić pieczęć notarialną. Skutki prawne związane z użyciem pieczęci elektronicznej są ograniczone tylko do wybranych postępowań, ponieważ nie spełnia ona wymogów stawianych kwalifikowanym pieczęciom elektronicznym⁶⁸. Korzysta ona z domniemania integralności danych i autentyczności pochodzenia danych, z którymi powiązana jest kwalifikowana pieczęć elektroniczna. Kwalifikowana pieczęć elektroniczna, oparta na kwalifikowanym certyfikacie wydanym w jednym Państwie Członkowskim, jest uznawana za kwalifikowaną pieczęć elektroniczną we wszystkich innych Państwach Członkowskich.

PODSUMOWANIE

Cyfryzacja jest zjawiskiem powszechnym. Prędzej czy później duża część codziennych czynności zostanie przekształcona w formę cyfrową. Cyfryzacja dotyczy również czynności obrotu prawnego i niewątpliwie usprawnia wiele procesów, dzięki wprowadzeniu opisanych w artykule przepisów. BRIS zawiera zestaw przydatnych rozwiązań, jednak, jak można zaobserwować na przykładzie Niemiec, jest on wciąż niedoskonały i niedostosowany w równym stopniu do specyfiki każdego Państwa Członkowskiego. Co więcej, biorąc pod uwagę RODO, ochrona danych w rejestrach nie przypisuje pełnej skuteczności „prawu do bycia zapomnianym”, gdyż dane osobowe zapisane w rejestrach nie mogą zostać trwale usunięte. Krokiem w dobrym kierunku jest przyjęcie rozporządzenia eIDAS, które zawiera przepisy dotyczące szerokiego zakresu usług zaufania, w przeciwieństwie do Dyrektywy eSignature, odnoszącej się jedynie do podpisów elektronicznych, co okazało się niewystarczające, biorąc pod uwagę mnogość innych rodzajów usług zaufania. W wyniku procesu cyfryzacji rzeczywistość pracy prawników ulega dynamicznym zmianom. Nadal jednak w niektórych Państwach Członkowskich obecność notariusza pozostaje obowiązkowa, przy czynnościach takich jak notarialne poświadczenie testamentu, uzyskanie pewności co do tożsamości osoby i weryfikacji autentyczności niektórych dokumentów niezbędnych do założenia spółki. Ponadto, w odniesieniu do zagadnień ustalenia beneficjenta rzeczywistego, zgodnie z 5AMLD, praca prawników, w tym notariuszy, stanowi dodatkowy, ważny poziom zapobiegania praniu pieniędzy. Z pewnością w najbliższej przyszłości obserwować będziemy wprowadzanie dalszych uregulowań odpowiadających na rozwój technologii cyfrowych.

⁶⁷ Art. 36 Rozporządzenia eIDAS.

⁶⁸ Art. 35 Rozporządzenia eIDAS.

BIBLIOGRAFIA

- Bregeš Ž., Jakupak T. *Digitalization of Business Register*, „International EU Law East” 2017, vol. IV (2).
- Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura di Lecce przeciwko Salvatore Manni, C-398/15 (TSUE, 9 marca 2017 r.).
- Carmelo J., Benlloch L., *Notaries and Digitalisation of Company Law*, ERA Forum, Springer 2018.
- Komisja (2015). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Strategia jednolitego rynku cyfrowego dla Europy. COM.
- Komisja (2016a). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Program prac Komisji na rok 2017.
- Komisja (2016b). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Plan działania UE na rzecz administracji elektronicznej na lata 2016–2020. COM.
- Cuijpers C., Schroers J., *eIDAS As Guideline For the Development of a Pan European eID Framework in FutureID*. The Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen, 2014.
- Hatchard J., *Money Laundering, Public Beneficial Ownership Registers and the British Overseas Territories: The Impact of the Sanctions and Money Laundering Act UK*, „The Denning Law Journal” 2018, vol. 30.
- Omlor S., *Digitalization and EU Company Law, Innovation and Tradition in tandem*, „European Company Law (ECL) Journal” 2018, X.
- Parlament Europejski (2015, 2–3 marca). Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 maja 2017 r. w sprawie planu działania UE na rzecz administracji elektronicznej na lata 2016–2020 (2016/2273(INI)), Dz. Urz. UE C 307/2 oraz Konkluzje Rady w sprawie polityki jednolitego rynku, 6197/15.
- Wachter T., *Neues zum Europäischen Gesellschaftsrecht: Digitalisierung im GmbH-Recht (I)*. 7 GMBH-STB 2018, 214.

Cytuj jako:

Braun T., *Postępowania cyfrowe w uregulowaniach UE dotyczących prawa spółek i ich wpływ na praktyki rejestrowe*, „Ius Novum” 2025, nr 4 (19), s. 185–201. DOI: 10.26399/iusnovum.v19.4.2025.43/t.braun